

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

**КАФЕДРА ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ**

**ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ В ПРИРОДООХОРОННІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Методичні вказівки

з організації самостійної роботи слухачів,

типові завдання

Для слухачів денної форми навчання

спеціальність 101 «Екологія»
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація «Екологічна безпека»
(назва спеціалізації)

факультет техногенно-екологічної безпеки

Харків

1. Загальні організаційно-методичні вказівки щодо проведення самостійної підготовки слухачами.

Самостійна робота слухачів – форма організації навчального процесу, яка є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових для відвідування навчальних занять. Час, відведений для самостійної роботи, регламентується робочим навчальним планом і може становити від 1/3 до 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

Зміст самостійної роботи слухача визначається робочою програмою навчальної дисципліни, завданнями та вказівками викладачів. Самостійна робота забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, відповідною науковою та фаховою монографічною та періодичною літературою, методичними рекомендаціями та вказівками тощо.

Методичні матеріали для самостійної роботи передбачають можливість здійснення ним самоконтролю за рівнем розуміння і засвоєння навчального матеріалу.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння слухачем у процесі самостійної підготовки, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався під час проведення навчальних занять.

Самостійна робота є важливою складовою навчально-виховного процесу і проводиться з метою закріплення і поглиблення знань, отриманих на лекціях та інших видах занять, придбання досвіду роботи з літературою, активного пошуку нових знань, підготовки до наступних занять, заліків (екзаменів).

Самостійна підготовка слухачів проводиться, як правило, у складі навчальних взводів у закріплених за ними аудиторіях (згідно розкладу, який розроблено деканатами факультетів).

Забороняється змінювати аудиторії самопідготовки навчальних взводів без узгодження з навчально-методичним відділом (деканатом факультету) та планувати самопідготовку в одній аудиторії для декількох навчальних взводів. Самостійна робота слухача, за необхідністю, може проводитись у читальній залі бібліотеки університету, навчальних кабінетах і аудиторіях, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також у домашніх умовах.

Особами, відповідальними за підтримку порядку в закріплених аудиторіях, є заступники командирів взводів (старости груп). Вони несуть особисту відповідальність за підтримання дисципліни та порядку під час самопідготовки, виконання розпорядку дня.

2. Вимоги РПНД навчальної дисципліни «Організація управління в природоохоронній діяльності» стосовно складової самостійної роботи.

2.1. Загальні вимоги.

Відповідно до вимог стандарту, ОКХ та ОПП, робочої програми навчальної дисципліни «Організація управління в природоохоронній діяльності» слухачі повинні:

знати:

- головні функції управління діяльністю, що націлена на охорону довкілля та раціональне використання природних ресурсів;
- принципи управління природоохоронною діяльністю та раціональним використанням природних ресурсів;
- організаційні основи планування природоохоронної діяльності та прогнозування стану навколишнього середовища внаслідок антропогенної діяльності на державному, регіональному та місцевому рівнях .

вміти:

- працювати та мислити самостійно у відповідності з сучасною концепцією природокористування;
- висвітлити коло проблем, що виникають в процесі управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища на регіональному рівні;
- користуватися екологічною інформацією та визначати необхідний перелік джерел екологічних даних для прийняття управлінських рішень в галузі охорони навколишнього природного середовища;
- проводити еколого-економічний аналіз проблемних ситуацій та встановлювати порядок їх вирішення в часі;
- визначати пріоритетні напрямки розробки природоохоронних заходів в регіоні;
- проводити узагальнену прогнозу оцінку екологічного стану навколишнього середовища внаслідок втілення природоохоронних рішень.

2.2. Теми самостійних занять.

Відповідно до таблиці 8 РПНД «Організація управління в природоохоронній діяльності» на самостійну роботу визначено наступні теми самостійних занять:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Принципи і функції управління.	2
2	Тема 1. Техніка і технологія управління.	2
3	Тема 1. Управлінська інформація.	2
4	Тема 2. Принципи побудови структури управління	2
5	Тема 2. Кадри управління їх класифікація.	2

6	Тема 2. Положення про підрозділи органу управління.	2
7	Тема 2. Оцінка ефективності системи управління.	2
8	Тема 3. <u>Екологічне законодавство щодо створення і управління екологічних інформаційних систем баз даних</u>	2
9	Тема 3. Міжнародний досвід у створенні інформаційних баз даних щодо стану навколишнього природного середовища	3
10	Тема 3. Земельний кадастр	2
11	Тема 3. Водний кадастр	2
12	Тема 3. Лісовий Кадастр	2
13	Тема 3. Географічні інформаційні системи	2
14	Тема 3. Екологічне картографування	2
15	Тема 4. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”.	2
16	Тема 4. Правове забезпечення запобігання надзвичайним екологічним ситуаціям та їх ліквідації	2
17	Тема 5. Компетенції та повноваження Державної екологічної інспекції	2
18	Тема 6. Роль екологічної експертизи в забезпеченні ефективного управління природоохоронної діяльності	2
19	Тема 7. Мережа спостережень за станом поверхневих вод України.	2
20	Тема 7. Об’єкти і мережа спостережень Мінприроди України.	2
21	Тема 7. Мережа спостережень атмосферного повітря в Україні	2
22	Тема 7. Мережа спостережень за станом ґрунтів та земельних ресурсів України.	2
23	Тема 8. Водний кодекс України.	4
24	Тема 8. Правила охорони поверхневих вод	4
25	Тема 9. Метеорологічна мережа спостережень	4
26	Тема 9. Оцінка сучасного стану атмосферного повітря Харківської області та визначення джерел його забруднення	4
27	Тема 10. Об’єкти і мережа спостережень Держкомзему України	4
28	Тема 10. Аналіз антропогенного порушення екологічної стійкості земель	4
29	Тема 10. Сучасний стан земельних ресурсів Харківської області та визначення джерел їх забруднення	4
30	Тема 11. Правова охорона лісів	4
31	Тема 11. Державне управління в галузі охорони тваринного світу	6
32	Тема 12. Державне управління соціально-економічними процесами.	4

33	Тема 12. Економічні закони, що лежать в основі управління	4
34	Тема 13. Міжнародні пріоритети екологічно безпечного управління	4
35	Тема 13. Законодавчі основи забезпечення екологічної безпеки	4
36	Тема 13. Екологічні показники на основі даних дистанційного зондування	4
37	Тема 14. Програма поводження з відходами	4
38	Тема 14. Сучасні методи використання відходів	4
39	Тема 15. Вимоги Водної Рамкової директиви ЄС (Директива 2000 / 60 /ЄС) до оцінки екологічного стану поверхневих вод	6
40	Тема 15. Міжрегіональна екологічна програма щодо охорони та використання вод басейну ріки Сіверський Донець	4
41	Тема 15. Державні екологічні програми	4
42	Тема 15. Регіональні екологічні програми	5
	Разом	130

2.3. Перелік типових питань та тестових завдань за модулями навчання (змістовими модулями)

Модуль 1.

1. Предмет, цілі і методи управління.
2. Загальні принципи і методи управління
3. Класифікація систем і механізмів екологічного управління.
4. Процес і технологія управління.
5. Принципи і функції управління.
6. Процедури процесу управління
7. Елементи структури управління.
8. Принципи побудови структури управління.
9. Фактори і принципи побудови структури управління.
10. Кадри управління їх класифікація.
11. Компетенція органу управління.
12. Положення про підрозділи органу управління.
13. Оцінка ефективності системи управління.

Модуль 2.

1. Специфіка інформаційних систем екологічного управління.
2. Узагальнення та аналіз інформації щодо сучасного стану поверхневих вод в Україні.

3. Екологічне законодавство щодо створення і управління екологічних інформаційних систем баз даних.
4. Міжнародний досвід у створенні інформаційних баз даних щодо стану навколишнього природного середовища.
5. Кадастрова інформаційна система.
6. Земельний кадастр.
7. Водний кадастр.
8. Лісовий Кадастр.
9. Географічні інформаційні системи.
10. Екологічне картографування.
11. Законодавче та нормативно-правове регулювання в сфері охорони природи, природокористування та екологічної безпеки.
12. Правове регулювання використання природних ресурсів.
13. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”.
14. Правове забезпечення запобігання надзвичайним екологічним ситуаціям та їх ліквідації.
15. Компетенції та повноваження державних органів у галузі природоохоронної діяльності.
16. Система органів управління в галузі екології.
17. Компетенції і повноваження органів спеціального державного управління у сфері природоохоронної діяльності.
18. Компетенції і повноваження органів місцевого самоврядування.
19. Структура і функції Мінприроди України.
20. Структура і функції обласних департаментів охорони навколишнього природного середовища.
21. Компетенції та повноваження Державної екологічної інспекції.
22. Громадський контроль
23. Екологічні стандарти.
24. Екологічне нормування.
25. Порядок розробки й затвердження нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин.
26. Порядок розробки й затвердження нормативів гранично допустимих скидів забруднюючих речовин.
27. Нормативи використання природних ресурсів.
28. Міжнародні екологічні стандарти.
29. Роль екологічної експертизи в забезпеченні ефективного управління природоохоронної діяльності.
30. Система державного моніторингу навколишнього природного середовища.

Модуль 3.

1. Державне управління в області використання й охорони вод і відтворення водних ресурсів.
2. Економічні важелі у водокористуванні.
3. Контрольна діяльність і охорона вод.
4. Правила охорони поверхневих вод.

5. Водний кодекс України в порівнянні з Водною рамковою директивою ЄС (Директива 2000/60/ЕС).
6. Сучасні методичні підходи до оцінки стану водного середовища.
7. Платежі за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря й за інші шкідливі впливи на нього.
8. Використання атмосферного повітря як сировини основного виробничого призначення.
9. Інтегральні оцінки якості атмосферного повітря.
10. Законодавство України щодо охорони та використання земельних ресурсів.
11. Управління в галузі охорони і використання надр.
12. Право власності на природні ресурси.
13. Об'єкти і мережа спостережень Держкомзему України.
14. Оцінка якісного стану ґрунтів і земельних ресурсів України.
15. Аналіз антропогенного порушення екологічної стійкості земель.
16. Сучасний стан земельних ресурсів Харківської області та визначення джерел їх забруднення.
17. Державний контроль в галузі охорони рослинного світу.
18. Використання природних рослинних ресурсів.
19. Охорона рослинного світу.
20. Державний облік і кадастр рослинного світу.
21. Лісовий кодекс України.
22. Державне управління в галузі охорони тваринного світу.
23. Загальна характеристика тваринних ресурсів України.
24. Використання об'єктів тваринного світу.
25. Державний контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.
26. Управління в галузі охорони і використання об'єктів природно заповідного фонду України.
27. Правова охорона природних комплексів з особливим правовим режимом.
28. Екологічна мережа.
29. Сучасний стан біорізноманіття Харківської області.
30. Управління екологічною діяльністю підприємств через економічні показники.

Модуль 4.

1. Основні принципи управління екологічною безпекою в контексті збалансованого розвитку.
2. Міжнародні пріоритети екологічно безпечного управління.
3. Система місцевого екологічного управління.
4. Система громадського екологічного управління.
5. Екологічні показники на основі даних дистанційного зондування.
6. Використання екологічних індикаторів у державних звітах про стан навколишнього середовища в країнах Східної Європи, Кавказу й Центральної Азії.
7. Сучасна система поводження з промисловими і побутовими відходами.

8. Програма поводження з відходами.
9. Сучасні методи використання відходів.
10. Міжнародний досвід управління річковими басейнами. Вимоги Водної Рамкової директиви ЄС (Директива 2000 / 60 /ЄС) до оцінки екологічного стану поверхневих вод.
11. Міжрегіональна екологічна програма щодо охорони та використання вод басейну ріки Сіверський Донець.
12. Державні екологічні програми.
13. Регіональні екологічні програми.

Типовий варіант тестування за матеріалом тем 13 -15.

Модульний контроль за матеріалом модулю 1

Загальна кількість балів складає – 50 балів.

- Відповідь від 45 – 50 балів – 5 А (відмінно);
 Відповідь від 40 – 45 балів – 4 В (дуже добре);
 Відповідь від 35 – 40 балів – 4 С (добре);
 Відповідь від 30 – 35 балів – 3 D (задовільно);
 Відповідь від 25 – 30 балів – 3 Е (достатньо);
 Відповідь від 20 – 25 балів – 2 FХ (не зараховано);
 Відповідь від 15 – 20 балів – 2 F (не зараховано).
 Відповідь від 20 – 30 балів – 2 F (не зараховано).

Частина 1 (30 балів)

Вірна відповідь – 3 бали

Умови виконання завдання: дайте або доповніть відповідь.

1. У чому полягає особливість спеціальних механізмів гармонізації системи "природа—суспільство"?
2. Основні принципи функціонування системи управління екологічною безпекою.
3. Назвіть міжнародні пріоритети екологічно безпечного управління.
4. Як розподілені функції системи управління екологічною безпекою?
5. Загальні принципи системи басейнового управління.
6. Загальні принципи екологічно безпечного вилучення небезпечних відходів.
7. Які глобальні індекси використовуються для обчислення Isd та G?
8. Загальні принципи визначення індексу та ступені гармонізації сталого розвитку.
9. Наведіть законодавчі акти, якими визначаються функції місцевого екологічного управління.
10. Назвіть форми участі громадськості в охороні навколишнього природного середовища.

Частина 2 (20 балів)

Вірна розгорнута відповідь – 4 бали

1. Визначити міжнародні провідні екологічні принципи та проаналізувати діяльність міжнародних екологічних організацій.

2. Запропонувати шляхи покращення управління природоохоронною діяльністю в Україні
3. Обґрунтувати роль громадського контролю в екологічній діяльності
4. Проаналізувати правове забезпечення запобігання надзвичайним екологічним ситуаціям та їх ліквідації
5. Наведіть приклади узгодженості й розбіжності національних систем басейнового управління та управління екологічною мережею з відповідними європейськими системами.

3. Література

Базова

1. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року// Відомості Верховної Ради України.- 1991 р.- № 41.- с. 546;
2. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, схвалені постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188/98-ВР// Відомості Верховної Ради України.- 1998 р.- № 38-39.
3. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року № 880-р// Офіційний вісник України.- 2007 р.- № 79.
4. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року// Відомості Верховної Ради України.- 1997 р.- № 24.
5. Закон України „Про місцеві державні адміністрації” від 9 квітня 1999 року// Відомості Верховної Ради України.- 1999 р.- № 20-21.
6. Національна доповідь України про гармонізацію життєдіяльності суспільства у навколишньому природному середовищі. - К.- 2003 р
7. Екологічне право України. /Під ред. Баб'як О.С. -К., 2000.
8. Екологія і закони. Екологічне законодавство України. – К., 1997
9. Максименко Н.В., Задніпровський В.В. Організація та управління в природоохоронній діяльності. – Х., ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2005, - 192 с.
10. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. та ін. Екологічне управління. - К., „Либідь”, 2004, – 430 с

Нормативно-правові документи:

1. Закон України «Про правові засади цивільного захисту», від 24.06.2004 № 1859-IV.
2. Закон України «Про охорону навколишнього середовища» від 25.06.1991 р. № 1264.
3. Закон України «Про охорону земель» від 19.06.2003 р. № 0962.
4. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 р. № 2456.
5. Закон України «Про рослинний світ» від 09.04.1999 р. № 0591.
6. Закон України «Про тваринний світ» від 03.03.1993 р. № 3041 і від 13.12.2001 р. № 2894.
7. Закон України «Про екологічну експертизу» від 09.02.1995 р. № 0045.
8. Закон України «Про захист рослин» від 14.10.1998 р. № 0180.

9. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13.07.2000 р. № 1908.
10. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» від 21.09.2000 р. № 1989.
11. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801.
12. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного стану населення» від 24.02.1994 р. № 4004.
13. Закон України «Про меліорацію земель» від 14.01.2000 р. № 1389.
14. Закон України «Про пестициди і агрохімікати» від 02.03.1995 р. № 0086.
15. Закон України «Про відходи» від 05.03.1998 р. № 0187.
16. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001 р. № 2245.
17. Закон України «Про пожежну безпеку» від 17.12.1993 р. № 3745.
18. Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» від 08.06.2000 р. № 1809-111.
19. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02.1995 р. № 0039.
20. Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» від 30.06.1995 р. № 0255.
21. Закон України «Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами» від 14.09.2000 р. № 1947.
22. Закон України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції» від 14.01.2000 р. № 1393.
23. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відходів» від 07.03.2002 р. № 3073.
24. Закон України «Про затвердження Порядку розробки та затвердження норм, правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки» від 8.02.1997 р. № 163.
25. Земельний кодекс України від 25.10. 2001 р. № 2768-14.
26. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94.
27. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-12.

Додаткова

1. Комітет з екологічної політики ЄЕК ООН. Огляд результативності природоохоронної діяльності. Україна. Другий огляд / ООН – Нью-Йорк і Женева, 2007. 223 с.
2. Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна: Навч. посіб./ Ф.В.Вольвач, М.І Дробноход, В.Г.Дюканов та ін.; За ред. М.І.Дробнохода. – К.: МАУП, 2002. – 104с.

3. Програма дій. „Порядок денний на ХХІ століття” («Agenda-21»).- К.: Центр «За наше спільне майбутнє», 2000. – 18с.
4. Лозанський В.Р Екологічне управління в розвинутих країнах світу в порівнянні з Україною. – Харків., 2000. – 68с.
5. Управління у сфері охорони довкілля та природокористування в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення/ підгот. Білобран О., Котляренко В.- К., 2003 р.
6. ГОСТ 0.0.04-90. Система стандартів в області охорони природи и улучшения использования природных ресурсов. Экологический паспорт промышленных предприятий. Основные положения.- М.: Изд-во Стандартв, 1990.- 23 с.
7. Инструкция по нормированию выбросов (сбросов) загрязняющих веществ в атмосферу и водные объекты. – Госком СССР по охране природы/ - М., 1990.
8. Методика встановлення і використання екологічних нормативів якості поверхневих вод суші та естуаріїв України. – Мінекоресурсів України/ - К., 2001.
9. Санитарные правила и нормы охраны поверхностных вод от загрязнения. САНПиН 4630-88.- М.: Минздрав СССР, 1988.
10. Оценка гигиенической эффективности водоохраных мероприятий. Методические рекомендации. / МЗ РСФСР.- М., 1988.
11. Рыбалов А.А. Качество окружающей среды: методические подходы оценки. – обз. информ. Экологическая экспертиза, №1. – М., 2001.
12. Інструкція зі змісту і порядку складання звіту по інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, Київ, 1996 р.
13. ОНД-86. Госкомгидромет. Методика расчета концентраций в атмосферном оздухе вредных веществ, содержащихся в выбросах предприятий. Гидрометеиздат, 1987
14. Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів. Затверджені Наказом МОЗ N 173 от 19.06.96 р.
15. ОНД-90. Руководство по контролю источников загрязнения атмосферы.. СПб, 1992.

Розробник:
доцент кафедри ОП та ТЕБ
к.т.н.

О.В. Рибалова